

SOVYET KOMÜNİST PARTİSİNDE 1939 İLE 1952 ARASINDAKİ GELİŞMELER

Yazan :

L. B. SCHAPIRO

Çeviren :

Dr. Fahir H. ARMAOĞLU

Uzun zamandan beri geri bırakılan Komünist Partisi Ondokuzuncu Kongresinin nihayet 1952 de toplanması, bize, 1939 da yapılan Onsekizinci Kongreden beri partide vukubulan değişiklikleri ve yeni gerginlikleri tekrar gözden geçirmek fırsatını vermektedir. Mahsus bir ketumiyet içinde tutulan bir mesele hakkında, emin olarak yazı yazmak güç bir iştir. Yegâne malûmat kaynağı olan ve onbeş günde bir yayınlanıp mahza Parti meselelerini ele alan dergi de 1948 denberi neşriyatını tatil etmiştir. Muhtemelen, Sovyet makamları, dergi muhteviyatını dışarda bulunan tetkikçiler için fazla ifşa edici bulmuşlardır. Maamafih Kongre za-bitlerinden alınan geniş iktibasların, birçok makalelerin ve Umumi Kongreye tekaddüm eden mahallî ihzarî kongrelerin raporlarının neşri, bu ketumiyeti örten perdeyi şimdi bir dereceye kadar kaldırmış bulunmaktadır. Şunu da belirtelim ki burada zikredilen hadiseler, bunlar hakkındaki tefsir ve tahminler müstesna, bu etüdün sonunda gösterilen Sovyet kaynaklarından alınmıştır.

1939 da Parti

1939 da Onsekizinci Kongre toplandığı zaman, Parti, ihtilâlden sonraki ilk yıllara nazaran derin bir değişmeye maruz kalmış bulunuyordu. Daha başlangıçta Lenin'in düşündüğü gibi, Komünist Partisi en yüksek mevkilerden itibaren sıkı bir disiplin altında bulunan ve devlet makinesinin bütün kilit-mevkilerini elinde tutan küçük bir mümtaz sınıf (élite) veya bir kast olacaktı. İhtilâl, ihtilâl mücadelesinin lideri olan proleterya ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesi esasına dayandığına göre, Parti de, esas tarzı terekübü itibariyle, proleter olacaktı. 1918 yılı istisna edilirse, proleterya çoğunluğu itibariyle Komünist Partisini desteklemediğinden, bu son şart, nazariyenin aksine olarak, pratikte, daha

NOT : Bu makale THE YEAR BOOK OF WORLD AFFAIRS, 1953 den dilimize çevrilmiştir.

Lenin'in hayatında dahi işlemedi. Netice şu oldu ki, Parti, geniş ölçüde, ancak başlangıçta biraz proleter olmuş bulunan meslekten ihtilâlcilere dayanmak zorunda kaldı. Yine, Partiyi destekleyenler, idarî mekanizmadaki birçok zaruri vazifeleri ifa etmek için gereken tecrübeden mahrum olduklarından, çok zaman, eski komünist-olmayan mütehassıslar iş başında bırakılıyor ve vazife ifa etmekten ziyade, bu komünist-olmayanların vazifelerini, Partinin istediği gibi yapmalarını kontrol için de, komünistler kilit-mevkilere getiriliyordu (1).

Bunun en bariz misali Ordudaki askerî komiserdi. Lenin devrinin diğer bir hususiyeti de, esas vazife kontrol olduğu için, Partinin zaruri olarak dar kalmasıydı.

Lenin devrinde Partinin üye sayısı 500.000 e çıktı. 1933 de ise 3,5 milyona yükselmişti. 1939 da Onsekizinci Kongrenin arifesinde, 1930 lardaki temizleme sırasında kademelerin daraltılmasına rağmen, Partinin hâlâ 2,5 milyon üyesi vardı. Bu suretle, ihtilâlden önce veya iç harp sırasında Partiye iltihak etmiş olanların büyük bir kısmı ortadan kaybolmuştu. Parti üyelerinin beşte dördü iç harp sona erdikten sonra ve bunların ekseriyeti de, Stalin'in süratli bir sanayileşme programına ve çiftliklerin mecburî kollektivizasyonuna başladığı 1929 dan sonra Partiye katılmışlardı. Zhdanov, Beria veya Malenkov (1939 da Malenkov 37 yaşında idi) gibi Lenin öldükten sonra parlayan ve Partide ağır basan şahıslar henüz kırk yaşlarında bulunan şahıslardı.

Bunun sebebini uzakta aramaya hacet yoktur. 1929 dan itibaren Sovyet makamları, her çeşit mütehassıs ve eksperleri ihtiva eden yeni bir sınıfı süratli bir şekilde yetiştirmeye başladı ve bunlar, o zamana kadar Sovyet devletinin dayanmış olduğu komünist-olmayan memur, idareci, bürokrat, teknisyen ve eksperlerin yerini alacaktı. 1929 ile 1939 arasındaki karışık yıllar içinde, Stalin'in Parti içindeki siyasî rakiplerine karşı sağladığı zaferi, bir dereceye kadar, bu gittikçe genişleyen mütehassıslar - veya Sovyetlerin umumen kabul ettikleri tâbiri kullanırsak - bu entellektüeller sınıfı ile izah etmek isabetli olur. Temizlik hareketlerinin kurbanları, Stalin politikasının benimsemiş olduğu totaliter kontrolün merhametsiz veçhelerini kabule hazırlanmamış olanlardı. Fakat kollektivizasyon ve sanayileşme, bu Sovyet teknik entellektüelinin bu yeni gelişen nesli için, kabiliyetlerine yeni bir saha, yeni işler ve yeni selâhiyet demektir. Bu sebeple, 1930 dan sonra, daha az güvenilir olan eski zümrenin ağırlığını zayıflatmak üzere Partinin bu yeni entellektüel

(1) 1922 de Lenin'in dediğine göre, kilit-mevkilerde bulunan takriben 10.000 komünist, "yüzbinlerce Çarist memuru kontrol etmek suretiyle sivil idareyi yürütmüşlerdi".

zümresiyle (2) takviye edilmesine hayret etmemelidir. Bu yeni zümrenin, Partinin % 32 sini teşkil ettiğinin 1934 te bildirilmesinden sonra bir daha, Partinin sosyal tarzi terekübü hakkında hiçbir rakam neşredilmemiştir. Bununla beraber, daha 1939 da, Partinin "entellektüel" üyelerinin % 50 veya 60 dan aşağı olmadığı da emin bir tahmin olarak ileri sürülebilir. 1939 da göze çarpan iki temayül, Partinin genişlemesi ve Partide yeni entellektüel zümrenin ağır basması, daha sonraki yıllarda da kuvvetle devam etmiştir.

10 - 15 sene içinde, bir zümre partisi olmaktan çıkıp, teknisyenlerden, bürokratlardan, ordu subaylarından ve her nevi mütehassıslardan mürekkep bir kitle Partisi haline gelmek suretiyle Partinin mahiyetinde vukubulan değişme, en yukarda bulunan Parti liderleri için yeni meseleler ortaya çıkarmıştı. O sırada geniş çapta imtiyazlı liderlerden mürekkep olan Parti, 1920 lerde, liderlerine karşı geniş ölçüde baş kaldırmıştı. Fakat polis kuvvetinin ve siyasî silâhın müştereken istimaliyle, yani kan dökmek suretiyle ve temizlik yolu ile dize getirilmişlerdi. Ayrıca, liderleriyle kavga etseler dahi, ihtilâlcilerin zümre partisi, neticede, komünizm ve ihtilâl prensiplerine sadık kalacaklardır. İhtilâlden sonra, Lenin'e karşı Parti içinde ortaya çıkan muhalefetin tarihi bunu tamamen ispat etmektedir. 1937 ile 1939 arasındaki sözde-yargılamalar gösteriyor ki, hepsinde değilse bile bazı davalarda, Parti menfaatlerinin bunu icap ettirdiği ileri sürülerek, bu karnavalda işbirliği yapmaları için sanıklara tesir edilmmişti. Lâkin Stalin'in geliştirdiği kitle partisi yeni bir durum yaratıyor. Geniş ölçüde mesleklerinin selâmeti için Partiye katılmış bulunan mütehassıslardan mürekkep olan böyle bir kitle Partisi, ne komünizme ve ne de Sovyet sistemine karşı heyecanlı bir sadakate sahip değildi. Üyelerinin sadakati, memleketlerinin hakiki menfaati olarak inandıkları şeyleredir. Açıktır ki, böyle bir Partiye ve daha doğrusu onun kontrol organına çok fazla yetki vermek, bir diktatör bakımından bizzat kendi durumunu muhataraya sokmak demektir. Aynı zamanda, bir diktatör, geniş ölçüde Parti üyelerine dayanmadan, memleket üzerinde, Sovyet siyasî sisteminin istediği müttehid kontrolü gerçekleştirmeyi ümid edemez. Bu iki arzu, yani bir taraftan dikkatli bir şekilde tahdit edilmiş ve muvazeneli bir yetkiye sahip bir Parti teşkilâtı (apparat); diğer taraftan millî hayatın diktatörlüğün politikasına sadık bir şekilde kontrolünde rollerini oynayabileceklerine güvenilen bir Parti üyeleri kitlesi, henüz gerçekleşmiş değildir. Fakat 1939 danberi vukubulan gelişmeler gösteriyor ki, Parti reformunda esas gayretler bu gayelere tevcih edilmektedir.

(2) "Entellektüel zümresi" tâbirini "intelligentsia" karşılığı olarak kullanıyoruz. (Çeviren).

1939 da Parti Organları

1939 da, hattâ 1952 ye kadar, Partinin esas organları Merkez Komitesi, Kongre, Siyasî Büro (Political Bureau), Sekreterlik, Teşkilât Bürosu (Organisational Bureau) ve Kontrol Komisyonu idi. Nazariyatta Genel Kongre (daha aşağı derecede kongreler de vardır) Partinin en yüksek teşriî organı idi ve öyledir de. 1939 da yıllık kongreler artık mazinin malı olmuş bulunuyordu ve 1934 denberi hiçbiri toplanmamıştı. Aslında kongre, kararlar alan bir heyetten ziyade, kapalı kapılar arkasında esasen alınmış olan kararları ilân eden merasimli bir toplantı haline geldi. Daha önce Siyasî Büro'da hazırlanan kararlar, hemen hemen hiç müzakere edilmeden ve maddi bir değişikliğe maruz kalmadan kabul edilir (3). 1939 da kabul edilen Parti Statüsü'ne göre, bundan böyle Kongrenin üç senede bir defa toplanacağı tesbit edilmişti. Bununla beraber, resmî mahiyetine rağmen, Kongre ehemmiyetsiz değildir. Gelecek yıllar içinde Partinin takip edeceği politikayı tesbit eder; "teşkilâta" veya Partinin merkezî organlarına yapılan tayinleri tasvip eder; Partinin tarzı terekübü ve genişliği ile karşılaştığı meselelere dair halka bir dereceye kadar malûmat verir.

Kongre tarafından tayin edilen ve nazarî olarak Merkez Komitesinin toplantı halinde bulunmadığı zamanlarda muvakkat kararlar almakla görevli bir daimi komite olan Politbüro, uzun zamandanberi Devlet'in ana siyasetini tesbit eden (policy-making) yegâne organ olmuştur. Toplantı halinde bulunmadığı zamanlarda kendi adına alınan kararların değişmeden ilân edildiği çok daha geniş Merkez Komitesi tedricen ehemmiyetini kaybetti. Bu komitenin ne zamanlar toplandığı dahi sarîh olarak tesbit edilemez. Bununla beraber, bunun teşekkül tarzı, Partinin "mümtaz sınıfı" nı kimlerin meydana getirdiğini gayet iyi gösterir ve Merkez Komitesine seçilmek, Parti hiyerarşisinin daha yüksek kademelerine ilerlemede ilk adımdır. Gerek Merkez Komitesinin ve gerekse Politbüro'nun, Parti tüzüğüne uygun olarak Kongre tarafından seçilmesi.

(3) Kongre'nin bu durumunu izah sadedinde son hadiselerden bir misal verilebilir: Ocak 1955 sonunda, zamanından önce, toplantıya çağrılmış bulunan Kongrede, 9 Şubat 1955 günü öğleyin, Malenkov'un başvekillikten istifasına dair mektubu okunmuş ve öğleden sonraki toplantıda, Genel Sekreter Khrushchev'in, Mareşal Bulganin'in Başvekilliğe getirilmesi hakkındaki teklifi derhal ittifakla ve alkışlarla kabul edilmiştir. Hatırlanacağı üzere, bu hadise, Stalin'in 5 Mart 1953 te ölümündenberi cereyan ve devam etmekte olan mücadelenin bir neticesidir. Bu, Sovyet Komünist Partisi hayatında en mühim ve en geniş tesirli bir hadise olduğuna göre, normal olarak Kongrede müzakere edilip karara bağlanması gerekirdi. Halbuki böyle olmamış, müellifin tabiriyle, her şey kapalı kapılar arkasında tertiplenmiş ve Kongreye de bunu alkışlarla kabul etmekten başka yapacak bir iş kalmamıştır. (Çeviren)

gerekiyorsa da, bu, Kongreye müracaat etmeden her iki organın da te-rekkübünde nisbeten sık değişikliklerin yapılmasına mani olmamakta-dır.

Merkez Komitesinin asıl ehemmiyeti, resmî veçhesi arkasında Parti teşkilâtını gizlemiş olmasındadır. Şeklen, bu teşkilât (apparatus), başın-da Parti resmî şahsiyetlerinin bulunduğu muayyen sayıdaki departman-lardan teşekkül eder. Bu departmanlar, Sekreterlik tarafından kontrol ve idare edilir. Sekreterlik ile Merkez Komitesinin bu departmanları ara-sındaki münasebetin iç yüzü bilinmemektedir. Fakat güvenle söylenebilir ki, Sovyet hiyerarşisinde en ehemmiyetli Parti resmî şahsiyetleri arasın-da bulunan Sekreterlikler Merkez Komitesi departmanlarının faaliyeti-nin koordinasyonundan sorumludur. Binnetice, fiiliyatta, Merkez Komi-tesinin daimi bürolarının meydana getirdiği tâli teşkilât (sub-division) hakikatte Sekreterliğin departmanları olarak telâkki edilebilir ve bun-ların ikisinin bir araya gelmesi Komünist Partisinin merkez teşkilâtı-nın esas unsurunu teşkil eder. Sekreterliğe ilâveten, 1939 da (bilindiğine göre 1952 ye kadar da) diğer bir icra organı, Teşkilât Bürosu (yahut Orgbüro) vardı. Hiç şüphesiz, ehemmiyetli olmasına rağmen (Stalinin gerek bu organda ve gerekse Sekreterlikte bulunması bunu gösteriyor), 1939 da görevleri esas itibariyle icraî mahiyette idi. Fakat bu tarihte, en ehemmiyetli görevi olan tayin yapma görevini Sekreterliğe kaybetti. Tayin yapma yetkisi, hem üyeler üzerindeki disiplin kontrolü dolayısıyla ve hem de güvenilir Parti üyelerini kilit-mevkilere koymak hususunda Partiye umumi bir kontrol yetkisi vermesi dolayısıyla, Parti teşkilâtının belki yegâne en mühim görevidir.

1939 da organize edilen şekle Merkez Komitesinin daimi kurmayı, meselâ bilhassa Sekreterlik, iki geniş Direktörlük'ten (Directorate) te-şekkül eder. Bunlardan bir tanesi Kadrolar Merkez Direktörlüğü (Cent-ral Directorate for Cadres), meselâ tayinleri yapar; diğeri de Tahrik ve Propaganda Merkez Direktörlüğü (Central Directorate for Agitation and Propaganda) dır ve ayrıca Teşkilât ve Eğitim, Tarım, ve Okullar için binnisbe daha küçük departmanlar vardır. 1939 da tayin edilen Sek-reterler şunlardır: Stalin (1922 denberi Genel Sekreterdi), Leningrad Parti teşkilâtının başında bulunan muhteris Zhdanov, Stalinin şahsî sekreteri olarak sahne arkasında oyun oynayan ve geçmiş yıllar içinde ve bilhassa temizlik hareketleri sırasında memleketin en nüfuzlu şah-siyetlerinden biri olan Malenkov, ve Andreyev (4). Bu yapının en büyük

(4) Müellifin de belirttiği gibi, Genel Sekreterlik, Sovyet Komünist Partisinin ve bugünkü Sovyet idaresinin en mühim mevkiidir. Stalin ölünceye kadar bu mev-kil elinden bırakmamıştır. Çünkü, diktatörlüğünü devam ettirmenin birinci şartı bu idi. Lâkin Stalin'in 5 Mart 1953 de ölümünü müteakip, Kremlin'de cereyan eden sinsi

hususiyeti, zahiren Parti teşkilâtının polis üzerinde hiçbir kontrole sahip bulunmamasıdır. Merkez Komitesi veya Sekreterliğin herhangi bir departmanının Sovyet hükümetindeki bu hayatî unsurdan sorumlu olduğu bilinmiyor. Hakikatte, Parti, polis mekanizmasına tamamen hâkimdir. Şu mânada ki, bütün üyeleri, Parti içinde yüksek imtiyazlı bir grubu meydana getiren komünistlerdir. Fakat öyle görünüyor ki, polisin yüksek imtiyazlı ve nüfuzlu bir mümtaz sınıf olması hasebiyle, iki mümtaz sınıfın, yani Parti teşkilâtı (apparatus) ile Polis teşkilâtının birbirinden ayrı tutulmasına dikkat edilmiştir. Şüphesiz polis üzerinde de kontrol vardır, fakat bu kontrol Partinin merkez teşkilâtına verilmemiştir. Bu kontrolün daha yüksekte, iktidarın zirvesine yakın bir yerden, Politbüro (Polis şefi Beria 1941 de Politbüro üyeliğine aday seçilmişti) ve Genel Sekreter Stalin tarafından icra edildiğine dair işaretler vardır. Bu vesile ile şunu da hatırlatmak gerekir ki, Genel Sekreterin kendisine mahsus dairesi veya sekreterliği vardır. Polisin kontrolü, muhtemelen, mevcudiyetine dair nâdir alâmetler müstesna, hakkında pek az şey bilinen bu organ tarafından yapılmaktadır. Buna dair karine, temizlik hareketleri esnasında, aynı zamanda hem Partinin ve hem de polisin büyük bir kısmı tasfiye edildiği zaman ortaya çıkmıştı. Bu temizliklerin arkasındaki muharrik kuvvet ne Parti idi ve ne de polis teşkilâtı idi (zira her ikisine de tam itimad yoktur), fakat Stalinin şahsî sekreterliği ve zannedildiğine göre Malenkov idi. Böylece Stalin iktidarın iki hayatî organını muvazenede tutmaktadır: hiçbiri birbirini tam mânasiyle kontrol etmeyen, fakat her ikisi de diktatörün memleket üzerindeki kontrolünü muhafaza için gerekli olan ve diktatör tarafından muvazene halinde tutulan Parti teşkilâtı ve Polis. Ayrıca, Polisin kontrolü Parti teşkilâtına bırakılmadığı gibi, Partinin kontrolü da, normal zamanlarda hiçbir veç-

İktidar mücadelesinin esas hedefini Genel Sekreterliğin ele geçirilmesi teşkil etmiştir. Stalinin ölümü ile Malenkov, Başvekilliği, Merkez Komitesi Presidium'u başkanlığını ve Parti Genel Sekreterliğini üzerine almış bulunuyordu. Beria Birinci Başvekil Muavini olmuştu. Fakat Malenkov'un bu kadar kuvvetlenip sivrilmesi Kremlindeki rakiplerinin hoşuna gitmemiş ve dokuz gün sonra yani 14 Mart 1953 de, Merkez Komitesinin yaptığı bir toplantıda, Malenkov Genel Sekreterlikten istifa etmiş, Khrushchev, resmen Genel Sekreter olmamakla beraber, Genel Sekreterlik vazifelerini üzerine almıştı. Khrushchev'in fiilî Genel Sekreterliğinin ilk neticesi Beria'nın tasfiyesi olmuştur. 26 Haziran 1953 de Beria tevkif ve birkaç ay sonra da öldürülmüştür. Bu sırada da, Eylül 1953 de, Merkez Komitesinin bir kararıyla, Khrushchev Partinin Genel Sekreterliğine resmen tayin edilmiştir. Bu suretle, en sert rakiplerinden birinin tasfiyesine muvaffak olan Khrushchev, bundan sonraki, Parti teşkilâtını Malenkov ve Beria'nın taraftarlarından temizlemiştir. Nihayet 8 Şubat 1955 de, Kongrenin toplanmış bulunduğu bir sırada, Malenkov'un Başvekillikten istifası gelmiştir ki, bu, Parti Genel Sekreteri Khrushchev'in ikinci büyük rakibini de tasfiye edip, bu günkü Sovyet diktatörü olmaya muvaffak olmasından başka mâna ifade etmez. (Çeviren).

hile, Polisin eline bırakılmaz. Bu görev, esas itibariyle, Parti Kontrol Komisyonu ile Teşkilât ve Eğitim Departmanı tarafından ifa edilir. Başka bir deyişle, Parti kendi kendisini temizleme imtiyazını elinde tutar.

Polis, merkezî Parti teşkilâtının yetkisi dışında bırakılan yegâne hayatî iktidar organı değildir. Ordu da buna benzer durumdadır. Orada dahi kilit-mevkileri Parti üyeleri işgal eder. Fakat ordu içindeki siyasî kontrol organları şebekesi, meselâ Orduda mevcut olmuş bulunan ve hâlâ da mevcut olan muhtelif şekilli Komiserlik sistemi (bu komiserler politik hususlarda komutan vekilidir) merkezî Parti teşkilâtının dışında bırakılmıştır. Ordunun siyasî kontrolünün başında, teknik olarak Merkez Komitesinin bir departmanı olmasına rağmen Sekreterliğin de normal görevi dışında kalan ve Merkez Komitesi Departmanlarının aksine olarak, sekreterliklerden hiçbiri tarafından kontrol edilmeyen bir departman vardır. Bu departmanın başında da, 1941 denberi hiçbir şekilde Siyasî Büronun üyesi olmamış bulunan bir Parti üyesi vardır. Burada da yine, siyasî kontrolü yapanı Parti teşkilâtının dışında aramalıdır : Politbüro'da, Ordu üzerindeki kontrolün hayatî parçasını teşkil eden Polis'de veya çok muhtemelen Genel Sekreterin şahsî bürosunda. Polis meselesinde olduğu gibi, Stalin, bu hayatî iktidar organını da, yine Parti teşkilâtından ayrı olarak, kendi kontrolü altında tutacak şekilde ayarlamıştır. 1939 da mevcudiyeti aşikâr olan, Rus Parti diktatörlüğündeki bu kuvvetler muvazenesi, bilindiğine göre, bugüne kadar devam etmiştir (5).

(5) Sovyet Rusyanın siyasî hayatında Polis ve Ordu, Partinin yanında, ağırlığını hissettiren iki unsur olarak daima mevcut olmuştur. Çünkü, bu iki unsura dayanmadan Partinin, diktatörlüğünü idameye muvaffak olması düşünülemezdi. Fakat Stalin, müellifin de belirttiği gibi, bu iki unsurun sivrilmesine ve bunları muvazene halinde tutmaya bilhassa itina etmiştir. İkinci Dünya Harbindeki başarıları ile büyük şöhret sahibi olan ve Rusyanın millî kahramanı haline gelen Mareşal Zhukov'un, harbi müteakip, Moskovadan taşraya "sürülmek" suretiyle menkûbiyete mahkûm olması, Stalinin kuvvetler muvazenesinde bir misal olarak zikredilebilir. Fakat ölümünden sonra Stalini istihlâf edenler bu muvazaneyi devam ettirmeye muvaffak olmuş mudur? Son iki yılın hâdiseleri, onu istihlâf edenlerin onun çapında olmadıklarını göstermiştir. Stalinin ölümünden sonra Malenkov'un Birinci Başvekil Yardımcılığına Beria'nın gelmesi, Polisin nüfuzunu arttırmış gibi görünmüştür. Lâkin Beria'nın Haziran 1953 de tasfiyesiyle bu nüfuz da hemen sönüvermiştir. Nihayet, Khrushchev 8 Şubat 1955 de ikinci rakibi Malenkov'u da yenmiştir. Fakat darbe sonunda Başvekilliğe, Orduda siyasî komiserlik yapmış bulunan ve asker olmadığı halde "Mareşal"lık ünvanını haiz olan Bulganin'in ve onun yerine Savunma Vekilliğine de, Orduda büyük nüfuzu olan Mareşal Zhukov'un getirilmesi manidardır. İş bu kadarla da kalmamış 11 Mart 1955 de on Sovyet Generali Mareşallığa terfi ettirilmiştir. Bunlardan Moskova Garnizonu kumandanı Kyril Moskalenko'nun Beria'yı muhakeme ve ölüme mahkûm eden askerî mahkemenin üyesi olması da calibi dikkattir. Her ne

Merkezî Parti Teşkilâtının 1939 da tesbit edilen yapısı, gayet açık merkeziyetçi vasıflar arz etmiştir. Bu bilhassa, bütün memleketteki Parti mekanizmasındaki tayinlerle, sınaî ve iktisadî hayattaki tayinleri yapmak üzere geniş bir Kadrolar Merkez Direktörlüğü kurulduğu zaman daha belirli olmuştur. (Ordudaki, dış işlerindeki ve polisdeki siyasî tayinler muhtemelen her zaman Merkez Direktörlüğünün faaliyet sahası dışında kalmıştır). Esasen, Partinin, yeni teknik üyeleri ile yeni bürokratlar sınıfı üzerindeki kontrol meselesinin, Sovyet makamlarının karşılaştığı hayatî bir mesele olduğu umumiyetle belirtilmiştir. Bu bir mânâda, teknik bürokrasi üzerindeki kontrolün, aynen Orduda ve Polisde yapıldığı gibi, bütün kilit-mevkilere Parti üyelerinin getirilmesi suretiyle yapılmasına çalışılmıştır. Meselâ daha 1936 da sınaî tesis müdürlerinin (managers) yüzde 97 si ve inşaat şeflerinin de yüzde 82 si komünist idi. Devlet bürokrasisinin daha yukarı kademelerinde bu yüzde nisbetlerinin daha da yüksek olması muhtemeldir. Bu kontrol sisteminin hayatî kısmının tayin vetiresiyle icra edildiği bedihidir. Bütün tarihi boyunca Rus Komünist liderleri "kadroların elenmesi" nde iki esaslı metoddâ tecrübe sahibi olmuşlardır. Bir metod, bütün tayinleri en tepede temerküz ettirmektedir. Bu metod Parti teşkilâtına (apparatus) büyük bir selâhiyet sağlamakta ve nazariyede de, hayatî insan-gücünün ana kontrol mevkilerine plânlı bir tevziinin yapılmasını mümkün kılmaktadır. Yine bu metod, siyasî muhalefet ve gayrı memnunluk merkezlerinin bertaraf edilmesi veya dağıtılmasında da uygun bir metod olmakta ve böylece daha sert temizlik usullerine de faydalı bir ilâve hizmetini görmektedir. Bu, Lenin'in 1920 ve 1921 de kendisini iktidarda tutmak için tatbik ettiği ve Stalinin de 1922 den sonra Genel Sekreter olduğu zaman büyük bir başarı ile kullandığı bir metoddur. Yalnız bu metodun mahzuru, bir hayli mahallî friksiyonlara sebep olması ve plânın müsmiriyetini aşacak derecede muhterisane tatbik edildiği zaman bütün mekanizmanın ağırlaşmasına sebep olmasındadır. İkinci metod da, Parti teşkilâtını, millî hayatın çeşitli branşlarına göre bölmek - sanayi, ziraat, münakale gibi - ve millî hayatın her parçası içindeki tayinleri, bütün kademelerdeki Parti teşkilâtının çeşitli branşlarının hiyerarsisi ile, merkezden aşağıya doğru giden bir şekilde yapmaktır. Tayinler mahallî olarak ve

kadar 8 Şubat değişikliğinden sonra Mareşal Zhukov ve diğer askerî liderler, verdikleri nutuklarda ve yazdıkları makalelerde, silâhlı kuvvetlerin Sovyet Komünist Partisi programına olan sadakatlerini yeniden ısrarla teyid etmişlerse de, bu son hadiseler, Sovyet Rusyada çarpışan üç unsur arasında Ordunun ağır bastığına ve Ordu ile Parti arasında bir kompromi yapıldığına dair bir işaret olarak kabul edilebilir. Tabii, işin içyüzünü daha ilerdeki gelişmeler daha iyi bir şekilde ortaya koyacaktır. Fakat şu söylenebilir ki, Stalin'i istihlâf edenlerin onun çapında insanlar olmaması, bu kuvvetler muvazenesini, hiç değilse şimdilik, sarsmış görünmektedir. (Çeviren).

herhangi bir teşebbüsün ihtiyaçlarını Moskovadakilerden daha iyi anlayabilecek durumda bulunan Parti memurları tarafından yapıldığından, bu metod friksiyonları bir hayli önlemekte ve merkezî Parti teşkilâtının nüfuzunu azaltmaktadır. Birincisi, yani Merkeziyetçi sistem, Parti 1934 de branşlara ayrıldığı ve kadrolarla iştigal edecek hususî bir branşa da sahip kılınmadığı zaman terkedildi. Merkeziyetçi sistem, onu ortaya çıkarmış bulunan Zhdanov'un tesiriyle, 1939 da daha geniş yetkilerle yeniden kabul edildi ve geniş Kadrolar Merkez Direktörlüğü kuruldu. (Direktörlüğün, diğer aşağı kademedeki departmanlara nazaran, Sekreterlik içinde daha fazla bağımsızlık ve otoriteye sahip bulunduğunu da kaydedelim.)

Bu fevkalâde merkezileşmiş sistem mutlak bir muvaffakiyet sağlamadı ve biraz daha elâstiki bir sisteme dönmek için iki Kongre arasında bazı teşebbüsler yapıldı. Fakat parti teşkilâtının 1939 daki manzarasını tamamlamak için herşeyden evvel Partinin kontrol organı olan Kontrol Komisyonundan da bahsetmemiz gerekir. Başlangıçta bu organın hemen hemen adlî mahiyette bir organ olması istenmişti ve Parti üyeleri arasında yüksek bağlılık ve sorumluluk standartlarını temin etmesi gayesiyle teçhiz edilmişti. 1939 da bu bağımsızlık vasfını çoktan kaybetmiş bulunuyordu ve Politbüro'nun, Parti içinde sadakat, itaat ve tecanüs temin etmek için, polis teşkilâtı da dahil olmak üzere kullandığı birçok vasıtalarından biri olmaktan nihayet biraz daha fazla bir şeydi. 1939 a kadar resmî bağımsızlığı, Kongre tarafından seçilmek suretiyle nisbeten korunmuştu. 1939 da yeni Parti Statüsü, Kontrol Komisyonunun, Parti Merkez Komitesi yani hakikatte Politbüro tarafından seçilmesi şartını koyduğu zaman bu teknik bağımsızlık da kayboldu. Bununla beraber Parti, gerek Kontrol Komisyonu ve gerekse Merkez Komitesinin Teşkilât ve Eğitim Departmanı vasıtasıyla kendi içinde sadakat ve bağlılık meselesinin halletmesi hususundaki imtiyazını yine muhafaza etti. Bu fonksiyona polisin müdahalesini, bugün dahi istisnaî bir tedbir olarak telâkki etmek lâzımdır. Fakat polis, Komisyonun kendisine devredeceği işleri devir almağa daima hazırdır.

1939 ile 1952 Arasında Parti

Hadiselerle dolu olan 1939 ile 1952 yılları arasında Rus Komünist Partisi içinde bazı gerginlik alâmetleri belirdi. Bunlar hem teşkilâttaki değişmelerde ve hem de Parti propagandası ile Parti müzakerelerinin mahiyetinde kendisini gösterdi. Daha 1947 de, Zhdanov'un ölümünden bir yıl önce, sanayi ile ilgili tayinler bakımından Kadrolar Direktörlüğünün bir çok vazifelerini yutmuş bulunması muhtemel olan yeni bir sa-

nayi departmanı Sekreterlik içinde kurulduğu vakit, Partinin ağırlık merkezinin bulunduğu en üst kademe teşkilâtın nüfuzu biraz kırıldı. 1948 de Zhdanov öldü. Hemen ölümünün akabinde Parti teşkilâtı baştanbaşa yeniden organize edildi ve Kadrolar Direktörlüğü lâğvedildi. Vazifeleri Sekreterliğin yeni kurulmuş bulunan departmanlarına devredildi: Ziraat, Ağır Sanayi, Hafif Sanayi, Münakale, Plânlama, Maliye, Ticaret, ve Parti, Sendika (Trade Union) ve Komsomol işleri. Kadroların merkeziyetçi kontrolü 1934 te lâğvedildiği vakit, acı bir tecrübe safhasından sonra, Stalin, bu sistemin esas kusurunun ferdî sorumluluğu yıkıcı mahiyette bulunması olduğunu söylemişti. 1948 de merkeziyetçilik, 1934 deki gibi, bir kere daha tahdit edildiği zaman, öyle zannedilir ki, bu hareket, millî hayatın muhtelif branşlarındaki esaslı mevkilere geçeceklerin seçiminde, sanayi, ziraat v.s. departmanları şeklinde faaliyette bulunan merkezi ve mahallî Parti teşkilâtlarının hiyerarşisine daha geniş serbesti vermeğe matuf bulunuyordu. Yine, sivil hizmetlerin ekonomik departmanlarına da seçim serbestisi bırakılması hususunda daha geniş tedbirler ittihaz edilmiş olması da mümkündür. Partiye hâkim olanlar nazarında, kadroların seçimi bakımından merkeziyetçi sistemin tatbikindeki güçlük şu husus gibi görünmektedir: Bu son derece ehemmiyetli yetki bir defa Parti kodamanlarının elinden alındı mı, seçimin de, resmî Parti görüşüne göre daima en esaslı mülâhazayı teşkil etmesi gereken politik vasıflardan çok fazla olarak, teknik vasıflara göre yapılması temayülü doğmaktadır (6). Burada, geniş ölçüde teknisyen ve entellektüellerden mürekkep bir Komünist Partisini sıkışık bir duruma sokan bir mesele ile bir defa daha karşılaşyoruz: Teknisyenler veya entellektüeller, Partinin siyasetinden ziyade, işin yapılması ile ilgilenmektedirler. Bütün yakın işaretler gösteriyor ki, bu, Parti liderlerinin önlemeğe çalıştıkları şeyin ta kendisidir.

Zhdanov'un ölümünden sonra yapılan yeniden teşkilâatlanma esnasında, Zhdanov'un muhteris ellerinde Sekreterliğin çok fazla kuvvetlenmiş olmasından duyulan korkunun tesirsiz kalmadığı, yine onun kurmuş olduğu ikinci Direktörlüğün, yani Tahrik ve Propaganda Direktörlüğünün de onun ölümünden sonra hemen lâğvedilmesinden anlaşılmaktadır. Bunun yerini, daha mütevazi bir isme sahip olan Tahrik ve Propaganda Departmanı almıştır. Bu yeni Departmanın, selefinden yani Direktörlükten daha az nüfuza sahip bulunduğu kat'iyetle ifade edilemez; fakat bunun böyle olduğuna dair bazı alâmetler vardır. Böylece Zhdanov Direktörlüğün başında bizzat bulundu ve 1946 ve 1947 de, edebiyat, müzik, felsefe, tarih ve ilâhr... sahalarında yapılan ideolojik muhaberelelere geniş çapta iştirak etti. Ölümünden itibaren ideolojik cephenin liderliğinin biz-

(6) Bak. : 28 Ekim 1952 tarihli **Pravda**.

zat Stalin tarafından deruhte edilmesi ve buna mukabil Tahrik ve Propaganda Departmanının başında küçük bir memurun - Suslov'un - bulunması kayda değer. Yine, selefının aksine olarak, Tahrik ve Propaganda Departmanının dışarıya tevcih edilen propaganda Direktörlüğünün de Zhdanov'un ölümünden sonra esaslı bir darbeye maruz kalmış olması mümkündür. Zhdanov'un ölümünün Stalin'in hoşuna gittiğine dair söylentiler vardır. Hattâ doğruluğunun tahkikine imkân olmıyan daha kötü söylentiler de vardır. Etraflarında meydana gelen en tabii ölümlerin bile şüphe yaratmasından dolayı diktatörler ancak kendilerini muaheze etmelidirler. Fakat hiç şüphe yok ki, Zhdanov'un ölümü sadece yeniden teşkilatlanmaya sebep olmakla kalmadı, aynı zamanda, taraflarının iktidardan atılmalarıyla mühim şahsiyetler arasında da bir değişiklik meydana getirdi. Zhdanov'un ölümünden sonra Sekreterlik şu şahıslardan meydana geliyordu: Stalin, Malenkov, Khrushchev, Suslov ve Ponomarenko. Stalinden sonra en kuvvetli şahıs, artık Zhdanov mevcut olmadığına göre, hiç şüphesiz Malenkov idi.

Ne Zhdanov zamanında ve ne de 1948 reformlarından sonra Merkez Komitesi ve Sekreterlik bir Dışişleri Departmanına sahip bulunmamıştır. Kanada Kraliyet Casusluk Komisyonu önünde verilen ifadelerden ise, hakikatte böyle bir departmanın Merkez Komitesinde bulunduğu ve başında da Malenkov'un (7) bulunduğu neticesi istihraç edilmiştir. Bununla beraber, Stalinin siyasî iktidarı muvazenede tutmak hususundaki umumi siyaseti nazara alınırca, dış politikanın kontrolu gibi hayatî bir sorumluluğun Merkez Partisi teşkilâtı içinde değil, Genel Sekreterin hususi bürosu ile Hariciye Vekâletinin de iştirakiyle Politbüro'da bulunduğunu kabul etmek daha uygun olur. Bu arada, Hariciye Vekili olarak Molotov'u istihlâf eden Vyshinsky'nin (8) Politbüro'nun üyesi olmaması ve hatta bugün de, çok daha geniş olan Presidium'da da sadece oy hakkına sahip olmayan aday üye olarak bulunması manidardır. Parti liderlerinin, dış politikayı pişirip kotarılmış bir halde Hariciye Vekâletine vermeyi tercih ettikleri ve onu bu politikanın hazırlanmasına iştirake davet etmedikleri açıktır. Binnetice, Parti Sekreterlerinden biri olarak Malenkov'un Hariciye Vekâletindeki tayinlerde bazı sorumluluğu olmasına rağmen, ne Merkez Komitesinin ve ne de Sekreterliğin bu hususta bir sorumluluğa sahip bulunmadığı çok muhtemeldir. Bu arada, dış politikanın en yüksek kademedede tam bir şekilde santralize olması, Sovyet Hariciye Vekillerinin hususiyeti olan yetki noksanlığını gayet iyi izah eder.

(7) Bak. : Namzer'in bu etüdün sonunda gösterilen makalesi, p. 83.

(8) Stalinin ölümünü müteakip Molotov tekrar Hariciye vekili olmuştur.

Partinin tarzı terekübünde 1939 danberi meydana gelen gelişmeler, Partiye hâkim olanların, zaruri gördükleri kontrol tedbirlerinin gerçekleştirilmesinde karşılaştıkları zorluklardan bazılarının neler olduğunu göstermektedir. Parti 1939 ile 1952 arasında süratli bir genişlemeye mazhar olmuştur. 1941 de 3.876.000 üyesi varken, 1944 de 5.000.000, 1947 Eylülünün sonunda 6.300.000 ve nihayet 1 Ekim 1952 de 6.882.145 üyesi bulunuyordu. Son bir kaç yıl içindeki genişleme hızı biraz yavaş olmuştur. Mamafih, bunda biraz da, son yıllarda Sovyet basınının daima bahsettiği, büyük ölçüdeki ihraç keyfiyetini de nazara almak gerekir. 1952 de yapılan Kongrede Partinin sosyal terekübü hakkında herhangi bir şey açıklanmamışsa da, Sovyetlerin verdikleri geniş manada entellektüel zümrenin miktarı muhtemelen artmakta bulunmuştur. Meselâ son harpte Partiye, en fazla, bu entellektüel zümreye sokulabilecek olan subaylar ile genel olarak memurlar alınmıştır. Tavsiye Komitesinin (Credentials Committee) Kongreye verdiği rapor, delegeler arasında entellektüellerin yüksek yüzde nisbeti üzerinde bilhassa duruyordu: Meselâ delegelerin takriben yüzde 60 ı yüksek tahsil yapmış kimselerdi. Parti Statüsü'nde yapılan tâdiller entellektüellere hususi bir yer vermiştir. Bu sebeple, entellektüellerin nisbetinin 1939 dakinden aşağı olmayıp, belki daha da yüksek olduğunu kabul etmek hatalı olmaz.

Bu yeni tip Parti üyesinin ortaya çıkardığı meseleler bir tarafa, harp ve harp sonrası devresi, Parti üzerindeki kontrolün muhafazası bakımından, bu yeni üyelerin eğitimi meselesinde ciddi zorluklar meydana getirmiştir. Diktatörlüğün gevşiyeceği hakkında harp esnasında doğan ümitlerin hayal kırıklığı ile neticelenmesi; bir zaman için müsamaha edilen Batı ile "temas" ın "soğuk harb" in başlamasıyla kati olarak sona ermesi; harp esnasında vatanperverlik hislerinin yeniden canlanması ve bunun neticesinde Marksist doğmanın ihmali; bütün bu faktörler Partinin moral ve disiplinine tesir etmiştir. 17 Ekim 1944 de *Pravda*, Alman işgalini "Sovyet erkek ve kadınlarının şuurlarını zehirlemek" le itham edip, Parti teşekküllerine, vazifelerinin, "Almanlar tarafından gerçekleştirilen şahsî mülkiyet, kollektif olmayan çiftlikler ve Devlet aleyhtarı temayülleri silip, bunların yerine emek ve müşterek mülkiyet hakkındaki Sosyalist davranışı" ikame etmek olduğunu hatırlatıyordu. Daha Zhdanov'un hayatında, halkın yeniden andoktrine (indoctrination) edilmesi hususunda geniş bir plânın tatbikine başlanmıştır. Muhtelif kademelerdeki Parti üyeleri için kurulmuş olan bir seri mekteplere milyonlarca insan devam etmiştir. Partinin muhtelif kültür sahalarına dair mahut beyanatı ve bunun neticesinde "objektif" ve "kozmpolit" olmaktan suçlu bulunanların tasfiyesi de bu vetirenin bir veçhesi idi. Bu ideolojik cephedeki harp bir tarafa, son yıllarda gerek Parti ve gerekse umumi basın, bütün memleketteki Parti teşkilâtında gayet geniş değişikliklerin

yapıldığını açığa vurmuşlardır. Bazı hallerde, ileri gelen personelde yapılan değişiklikler yüzde 80 ve hattâ yüzde 90 a bile çıkmıştır. Bu değişikliklerde ne kadarının Partiden ihraç edildiğini, ne kadarının rütbe tenziline maruz kaldığını veya ne kadarının sadece başka bir vazifeye nakledildiğini söylemek mümkün değildir. Şimdi Kongrenin toplanması (9), Partiye hâkim olanların, meselenin esas kısmının halledilmiş olduğuna inanmaları mânâsını ifade edebilir. Bununla beraber, 1952 deki Kongre delegelerinin sadece beşte birinin 1941 den sonra Partiye girmiş olması manidardır. Delegelerin hâkim yaş gurubu 41 ilâ 50 idi. Bu ise, bir bütün olarak Parti üyelerinin an az yarısının 1941 den sonra Partiye iltihak etmiş olmalarına rağmen, son Kongrenin hâkim yaş gurubundan çok daha yüksektir (10). Hiç şüphesiz, Kongreyi organize etmekle görevli olanların, yeni üyeler arasından fazla delege seçilmesine müsaade etmemiş olmalarını da nazara almak gerekir.

Parti Üyelerinin ve Yeni Statünün Kritiği

Şimdi, geçen yıllar içinde ve bilhassa Kongrede tenkide uğrayan Parti üyelerinin kusurlarını ve bu kusurlara karşı alınan tedbirleri daha teferruatlı bir şekilde incelemenin sırası gelmiş bulunuyor. Artan bir şekilde teknik entellektüellerden mürekkep bir partinin ortaya çıkacağı meselenin, bu Partinin ileri gelen üyelerinin ideolojiden, doktrinden ve Parti müdahalesinden bıkararak, Partinin her dediğine ayak uydurmaktan ziyade iş yapmakla daha fazla ilgili bulunması hadisesi olduğuna esasen işaret etmiştik. Böyle bir komünist, meselâ bir fabrikanın müdürü ise, Parti vazifelerini baştan savacak, Parti isteklerinin fazla ağır olduğu hallerde kendi memurlarının tarafını tutacak ve politik vasıfları nazara almaktan ziyade mahza verim (efficiency) bakımından tayinler yapacaktır. Hür ekonomide, gayrı şahsî Devlet makinesinden veya herhangi bir teoriden ziyade, teşebbüse karşı böyle bir sadakat bir avantaj olarak mütalâa edilir. Fakat bir totaliter sistemde Parti, kontrol sisteminde deveren eden bir kan gibidir. Memleketin hayatı Parti teşkilâtı vasıtasıyla tanzim edildiğine göre, her Parti üyesi birinci derecede Partiye sadakat göstermeye mecburdur. Tabiatıyla böyle bir sistemde şahsî teşebbüsün kaybolması, Partinin, memlekete temin ettiği hayat üzerindeki nüfuzunun kaybolması kadar ehemmiyetli değildir.

Senelerce resmî propaganda, kendisini sınaî ve iktisadî vazifelere

(9) Yani 1952 Ekiminde toplanması. (Çeviren).

(10) Meselâ, 1939 da bütün yüksek kademedeki Parti sekreterlerinin % 91 i 40 yaşından aşağı idi. Bu, ileri gelen Parti üyelerinin hâkim yaş grubu için sağlam bir endekstir.

hasredip, mahza parti vazifelerini ihmal eden Parti üyelerine bağırıp çağdırmaktan geri kalmamıştır. Geçen Kongreye kadar bu propaganda, kadroların seçilmesindeki merkeziyetçiliğin memlekette epey friksiyon uyandıran ilgasına uygun olarak, sınaî hayatı Partinin aşırı müdahalesinden kurtarmak hususundaki plânın bir parçası olarak izah edilebilirdi. Fakat Kongrenin ortaya çıkardığı temayül şudur ki, 1948 reformlarının mahiyeti ne olursa olsun, en esaslı gayelerinden biri hem Parti tarafından kontrolü ve hem de Parti üzerindeki kontrolü sıkılaştırmak olmuştur. Maalesef yeni Parti Statüsü henüz Merkez Komitesinin veya Sekreterliğin tarzı teşekkülünü açığa vurmuş değildir. Meselâ ortada iki işaret mevcut olmasına rağmen, kadroların seçimindeki merkeziyetçiliğin, 1939 daki şekline nazaran, tamamen veya kısmen yeniden tesis olunup olunmadığı bilinmemektedir. Bu işaretlerden bir tanesi, Sekreterliğin Statüde tesbit edilen en esaslı vazifelerinin, "Parti kararlarının kontrolü ve kadroların seçilmesi" olduğu keyfiyettir. Diğer de, kadrolar meselesinde Partinin başlıca mütehasısı olan Malenkov'un (şimdi Stalin'den sonra gelmektedir) üstün durumudur. Sekreterliğin yeni en mühim iki vazifesinden biri olan kontrolün sıkılaştırılması meselesi üzerinde, gerek Statüde ve gerekse propaganda da ısrarla durulmuştur (11). Şimdi, "Sekreterliğe Bağlı Parti Kontrol Komitesi" diye isimlendirilen Kontrol Komisyonu da yeni statü ile takviye edilmiştir: Bu Komiteye, mahallî Parti organlarından tamamen müstakil olan Cumhuriyetler ile diğer idarî bölgelerde murahhaslar bulundurmak yetkisi verilmiştir. Binaetince, yeni teşkilât ne olursa olsun, Sekreterliğin gayet kuvvetli kontrol organlarına sahip olduğundan şüphe etmeye hiç lüzum yoktur.

Parti üzerinde kontrol yapacak olan bu kontrol organlarının gayesi, gerek yeni Parti Statüsünden ve gerekse Kongrede verilen nutuklardan ve yapılan propagandalardan gayet iyi bir şekilde anlaşılmaktadır: Bu gaye, memleket üzerindeki kontrolü gerçekleştirmede Partiyi müessir bir vasıta haline getirmektir. (Yalnız, Lenin zamanında olduğu gibi tek

(11) Sekreterliğin kontrol görevleri yeni değildir. 1939 da, organize edildiği zaman Sekreterlik esasen bir "Teşkilât ve Eğitim Departmanı" nı ihtiva ediyordu. Bu Departman 1946 da Malenkov zamanında genişletilip yeniden teşkilâtlandırılarak Parti Organlarını Kontrol Departmanı haline getirilmişti. Bu, alelûmum mahallinde teftişler yapan müfettişlerle, memleketin her tarafında işler halde bulunuyordu. 1947 den itibaren Parti organlarında yapılan geniş çaptaki temizlik ve yeniden teşkilâtlanma hareketleri bu Departmanın eseri olmuştur. Sovyet sisteminin, bir organa teksifi bir şekilde yetki vermemek hususundaki prensibini göstermek için, kontrolün iki veya hattâ üç yere taksim edildiğini de kaydetmek lâzımdır. Sekreterliğin kontrol organlarından tamamen ayrı ve müstakil olarak, her yerde hâzır ve nâzır olan polis teşkilâtı ile, bir de idarî mahiyeti haiz Devlet Kontrolü Vekâleti vardır. Bununla beraber, Devlet Kontrolü Vekilliği Beria tarafından tayin edilen Merkulov tarafından ifa edildiğine göre, Beria her ikisini de kontrol ediyor demektir.

bir kontrol organı değil, çeşitli kontrol organlarından biri olarak). Parti üyelerinin vazifeleri, yeniden tayin ve tarif edildi ve bu suretle de bütün bir içtimaî tarih açığa vuruldu ki, bu da tetkike değer.

Şimdi birinci ve en mühim vazife, Partinin vahdetini korumak olmuştur. Parti disiplininin temeli olarak vahdet üzerinde ısrar edilmesi yeni bir şey değildir. Yalnız eski Statü, Partinin kuvvetinin vahdetine dayandığını sadece dibacesinde zikretmekle iktifa etmiş ve bu hususun herkesce esasen benimsendiği faraziyesine istinat etmişti. Bu sadece, Parti liderlerini endişeye düşürmüş görünen Parti meselelerinde gizli bir görüş ayrılığının mevcudiyetini gösteren bir şey değildir. Malenkov bile, ideolojinin unutulduğu yerlerde “Çeşitli zümreler ve Lenin aleyhtarları gurupların bütün bakiye ve unsurlarının Parti kontrolünü ellerine geçirmeye çalıştıklarından” ve “Marksist olmayan görüş ve fikirlerin çeşitli şekillerini yeniden canlandırmak ve yaymak” istemelerinden bahsetmişti. “Yekpare” haldeki vahdeti ile senelerce iftihar eden totaliter bir Devlet için böyle bir itiraf, endividüalizmin en namüsaıt şartlar altında dahi inatla yaşadığına şayanı hayret bir delildir. Kongre arifesinde Stalin tarafından neşredilen uzun bir makale dahi, Parti zihniyetinde gayet ehemmiyetli nazari ihtilâfların mevcut olduğunu gösteriyordu. Gelecek aylar veya yıllar içinde bu tehlikeli ayrılığın kaldırılmasına tekrar teşebbüs edileceği hususunda pek az şüphe mevcuttur.

Statü'nün ilk defa olarak sarahaten tesbit ettiği ikinci vazife de, Parti kararlarının gerçekleştirilmesine aktif bir şekilde iştiraktır. “Komünistlerin Parti kararlarına karşı pasif kalmaları veya resmî bir tavır takınmaları, Partinin mücadele kabiliyetini zayıflatır ve bu, binnetice, Parti saflarında hizmete devam ile gayri kabili teliftir”. Bunun, Parti menfaatlerini kendi işlerine nisbetle ikinci plânda tutan, fakat başını derde sokmamak için Partinin fikirlerini kabul eden entellektüel veya teknisyenleri istihdaf ettiği aşikârdır. Diğer yeni altı vazifeden bilhassa bir tanesi, “Parti ve Devlet sırları”nın muhafazası vazifesi, harbin sonundanberi bu hususta kabul edilen rijid mevzuatın mantıkî bir neticesidir. Bu, son yıllarda Parti meselelerinin de mahremiyetine verilen büyük ehemmiyete de uygun düşmektedir. Bununla beraber, 1919 dan beri esaslı bir başarı elde edilmeksizin devamlı bir şekilde mücadele edilen “irtişa” yı (corruption) istihdaf eden diğer beş vazifenin bir tek karakteristik gayesi vardır: Parti üyelerinin, Parti doktrin ve disiplinine sadece sözle bağlılık gösterip, Partinin kontrolünden kurtulmak ve kendi menfaatleri peşinde koşmak hususundaki temayülleri ortadan kaldırmak. Bu beş vazife şunlardır:

1) Aşağı kademedede olsun, yukarı kademedede olsun, herkesi aynı şekilde bağlayan Parti disiplininin idamesi: “Değerleri ve işgal ettikleri

mevki ne olursa olsun, bütün Komünistler için Partinin bir tek disiplini, bir tek kanunu vardır". Bu hükmün fazla bir tefsire ihtiyacı yoktur. Sıkı bir disipline sahip bir Partinin ilk istediği şeyin, herkesin, Parti teşkilâtının en yüksek kademesine, müsavi bir tebaiyyet göstermesi olduğu açıktır. Yalnız, böyle iptidai bir hakikatin Lenin'in ölümünden 28 yıl sonra tekrar edilmesinde zaruret hissedilmesi şayanı hayrettir.

2) Tenkidin yasak olması değil, bil'akis aşağıdan gelen tenkidin teşvik edilmesi. Bu mevzularda fazla bilgisi olmayan Batılı bir okuyucu için bu, demokratik bir işaret olarak görünebilir. Mamafih, Statünün böyle bir hükmü 35 yıllık bir polis Devletin Sovyet hayatı üzerindeki tesirleriyle beraber nazara alınmalıdır. Korku, gammazlama ve terör atmosferi içinde tenkid yaşayamaz. Diğer taraftan, birçok vak'alardan da anlaşıldığına göre, Parti üyelerinin hatalarını ortaya çıkaran tenkidler, Parti disiplininin tatbiki (12) ve temizlik için bir vasıta olarak, da-ima yukardan tahrik edilmiştir. Tenkidin bu inzibatî fonksiyonu bir tarafa, Parti idarecileri, mahallî Parti memurlarının nüfuzlu teknik idarecilerle veya teknisyenlerle birlik olup merkeze karşı cephe almalarının veya teknik idarecilerin (managers) merkezin gözünü boyamalarının da önüne geçmek istiyorlardı. Bu hal, teşebbüsün daha randımanlı çalışmasını temin ederse de, Partinin daha mühim telâkki ettiği bir şeyden, Parti memurları ile Parti teknisyenleri arasında herkesin birbiri aleyhine casusluk yapmağa kadar gittiği rekabetten ve hattâ düşmanlıktan Partiyi mahrum edecektir. Bu sebeple bu vazife, bundan sonraki vazife ile beraber tetkik edilmelidir.

3) Şahsiyetler nazara alınmaksızın, tam mânasiyle serbest bir ihbar etme vazifesi.

4) Partiye karşı dürüst ve samimi olmak. Bu takdire şayan vazife bazı hallerde tamamen aynı gayeye hizmet etmektedir. Meselâ, istihsalin arttırılması zımında mahallî Parti teşkilâtından aldığı talimatı gizleyen ve aynı zamanda yeni programın kabili tatbik olmadığı hususunda Vekâleti iknaya çalışan bir fabrika müdürü, dürüst olmamaya misal olarak gösterilmiştir. Buradaki ihtilâf meydandadır. Bu sert plân muvacehesinde fabrika müdürü fabrikasının imkânlarını ileri sürmeye çalışıyordu. Bu şekildeki şahsî mütalâalardan hoşlanmayan merkezî Parti makamları, bu kararı zorla tatbik ettirmek ve tatbikini de emirleri altında bulunan Parti teşekkülleriyle teminat altına almak istemişlerdir. Tabiatıyla böyle hususi bir hadisede kimin haklı kimin haksız olduğuna hüküm vermek imkânsızdır. Fakat bu çeşit ihtilâflarda fabrika müdürünün de haklı olduğu birçok hadiseler tesbit edilmiştir.

5) Sonuncu yeni vazife de, kadroların seçiminde ahbaplık veya

(12) Filhakika Malenkov da Kongrede bunu kabul etmişti.

akrabalığın değil, "siyasî ve pratik vasıfların" nazarı itibara alınmasındaki mecburiyettir. Akraba kayırmanın önüne geçilmesi hususundaki bu gayret de, yine şayanı takdirdir. Fakat tayinlerin kontrolunun merkezden yapılmasının doğuracağı ihtilâfları düşünürsek, millî hayatın herhangi bir branşındaki tayinleri yapmaya yetkili bir fabrika müdürü veya Parti Sekreteri, ezkaza, siyasî vasıflardan ziyade teknik vasıfları nazara alarak bir tayin yapacak olursa, bu şahsı "akraba kayırmak" la itham etmenin ne kadar kolaylaşacağı meydandadır.

Kongrenin Parti teşkilâtında yaptığı diğer değişikliklere şöyle kısaca bir göz atılabilir. Halihazır şekle, bunlar esasen mevcut tatbikatı içine almaktadır. Meselâ Orgbüro lâğvedilmiştir. Bunun görevleri, bir zamanlar, Sekreterliğinkinden güçlkle tefrik edilebiliyordu. Sekreterlerin sayısının beşten ona çıkarılması (13) bu iki organın birleştirilmiş olduğu intibahını vermektedir. (Meselâ yeni Sekreterlerden, Komsomol'un başında bulunan Mikhaylov, Orgbüro'nun da üyesi idi). Politbüro'nun yerine, onun iki mislinden de geniş olan Presidium kondu. Presidium'un başında hâlâ Stalin bulunmasına rağmen, Politbüro'nun üyelerinden olan Andreyev ve Kosygin'e burada yer verilmemişti. Kosygin Presidium'un sadece aday üyesi olmuştu. Diğer üyeler ise hâlâ Presidium'da bulunmaktadır (14). Presidium'un bazı üyeleri ile oy sahibi olmayan aday üyeleri, Leningrad, Moskova, Ukrayna ve Beyaz Rusya gibi birinci derecede ehemmiyetli mahallî Parti teşkilâtlarının sekreterlerini de ihtiva eder. Bu değişikliklerin bundan sonraki neticesini şimdiden kestirmek mümkün değildir. Yegâne söylenebilecek şey şu olabilir

(13) Bu on Sekreter şunlardı: J. V. Stalin (Genel Sekreter), A. B. Aristov, L. I. Brezhnev, N. G. Ignatov, G. M. Malenkov, N. A. Mikhailov, N. M. Pegov, P. K. Penemarenko, M. A. Suslov, N. S. Khrushchev. (Bu isimler Cyrillic alfabetik sıraya göre yazılmıştır). Burada, Stalinin ölümünden sonra Sekreterlerin sayısının da azalmaya doğru gittiğini kaydedelim. Stalinin ölümünü müteakip, Mart 1953 de, Sekreterler tekaddüm sırasına göre şunlardı: N. S. Khrushchev (fiilî Genel Sekreter; Eylül 1953 de resmen Genel Sekreter seçilmiştir), M. A. Suslov, P. N. Pospelov, N. N. Shatalin, S. D. Ignatiev. Ignatiev Nisan 1953 de azledildikten sonra, Sekreterlerin sayısında başkaca bir değişiklik olmadan bugüne kadar devam etmiştir. (Çeviren).

(14) Burada Merkez Komitesi Presidium'u ile Bakanlar Konseyi Presidium'unu birbirinden tefrik etmek gerekir. Bu iki organda vukubulan son değişiklikleri de şu şekilde belirtmek mümkündür:

Merkez Komitesi 125 üyeden mürekkeptir. Merkez Komitesi Presidium'unun yani Başkanlık Divanı'nın da iki çeşit üyesi vardır: aslî üyeler (full members) ve aday üyeler (candidate members). Ekim 1952 de 19 uncu Kongre sona erdiği sırada Merkez Komitesi Presidiumunun 25 aslî üyesi ve 11 aday üyesi bulunuyordu. Sekreterliklerde olduğu gibi, Stalinin ölümünden sonra Merkez Komitesi Presidium'unun aslî ve aday üyeliklerinin sayısında da bir azalma görülmüştür. 1953 Martında aslî üyelerin sayısı, Beria da dahil olmak üzere, 10 ve aday üyelerin sayısı da 4 idi. Bu 10 aslî üye, tekaddüm sırasına göre, şunlardı: Malenkov, Beria, Molotov, Voroshilov,

ki, Stalinin başında bulunduğu ve en mühim 10 üyeden mürekkep olan bu "İç Kabine" (inner Cabinet) devletin siyasetini tesbit eden esas organ olarak kalacak ve bir bütün olarak Presidium, ancak idare eden birkaç kişinin kararlarını öğrenmek için arada sırada toplanacaktır.

Bir husus bedahatle ileri sürülebilir: Bugünkü şartlar içinde ne genişletilmiş Presidium'un ve ne de genişletilmiş Merkez Komitesinin, ana siyaseti tesbit eden hakiki organlar olması beklenemez. Rus Komünist simdiye kadar olduğu gibi, yüksek Parti liderlerinin meydana getirdiği daracık bir heyette ittihazi ihtimalini bir bedahat derecesine yaklaştırmaktadır. Stalin siyasette aktif olarak kaldıkça (son Kongre Stalinin bu rolü oynamaktan vazgeçtiğine dair hiçbir işaret göstermemiştir), onun arzusu bu dar idare heyetinin arzularının ifadesi olarak kalacaktır. Yeni ile eski sistem arasındaki yegâne fark, belki, halihazır otorite merkezinin sahne arkasında faaliyette bulunması ve 1939 da Politbüro'nun, Sekreterliğin ve Merkez Komitesi Departmanlarının faaliyetlerinin bir dereceye kadar aleniliğine nisbetle, daha fazla esrar perdesi ile örtülmesi ihtimalidir. Son birkaç yıl içinde Partiye ait hususların mahremiyeti üzerinde ısrarla durulmuş olduğunu daha bu etüdün başında belirtmiştik. Bu daha fazla mahremiyet arzusunun yeni Parti organizasyonuna da bir dereceye kadar tesir etmiş olması mümkündür. Eğer halefini tayin meselesi Stalinin düşüncelerinde bir yer işgal ediyorsa, gerek Rus halkının ve gerekse Batılıların ne olup bittiğini farketmeden, istediği şahsı bu mevkie getirmesi hususunda bu yeniden teşkilatlanma ona geniş bir imkân vermiş olabilir.

Khrushchev, Bulganin, Kaganovich, Mikoyan, Saburov, Pervukhin. Beria'nın tasfiyesinden sonra bu kadro son Şubat 1955 değişikliklerine kadar değişmeden devam etmiştir. Şubat değişikliklerinden sonra da yine aynı şahıslar Merkez Komitesi Presidium'unda kalmakta devam etmişlerse de, tekaddüm sırasında değişiklikler olmuştur: Khrushchev (Genel Sekreter), Bulganin, Molotov, Voroshilov, Kaganovich, Pervukhin, Saburov, Mikoyan, Malenkov.

Mahdut Kabine mahiyetinde olan Bakanlar Konseyi Presidium'una gelince, 8 Şubat değişikliğinden sonra Presidium'a dahil olanlar şunlardı: Bulganin (Başvekil), Molotov (Birinci Başvekil Yardımcısı ve Hariciye Vekili), Kaganovich (Birinci Başvekil Yardımcısı), Zhukov (Başvekil Yardımcısı ve Savunma Vekili), Mikoyan (Başvekil yardımcısı), Pervukhin (Başvekil yardımcısı), Saburov (Başvekil yardımcısı ve Gosplan başkanı), Tevosyan (Başvekil Yardımcısı), Malyshev (Başvekil yardımcısı ve Vasat Makineler İnşaatı Vekili), Kosygin (Başvekil Yardımcısı), Malenkov (Başvekil Yardımcısı ve Elektrik Santralleri Vekili).

Bakanlar Konseyinde 28 Şubat 1955 de yeniden değişiklik yapılmış ve bazı yeni şahsiyetler de birinci plâna geçmiştir. Bu değişikliklerden sonra Bakanlar Konseyi Presidium'u şu şekli almıştır: Başvekil Bulganin; 5 tane Birinci Başvekil Yardımcısı: Malyshev, Kosygin, Tevosyan, Malenkov, Zevenyagin, Khucherenko, Lobanov, Khrunichev - Bunların dışında 49 tane de vekil bulunuyor ki, bunların hepsi Bakanlar Konseyini meydana getirmektedir. (Çeviren).

Partisinin gelişmesinin bütün tarihi, fiilî iktidar merkezinin geniş organdan daha dar organa kaydığını göstermiştir: Kongreden Merkez Komitesine, Merkez Komitesinden Politbüro'ya, Politbüro'dan Diktatöre. 1952 de kurulmuş olan geniş organların gayesinin, hem Partinin umumi kanaatini yoklamak ve hem de en yüksek kademedede alınan Parti kararlarının yayılmasını temin etmek olduğu, iki organın tarzı terekübünden bellidir. Presidium, bazı mahallî Parti kodamanlarını da içine almak için genişletilmiştir. Merkez Komitesi de şimdi, içinde mahallî Parti kodamanlarının, dış işlerinin, ordunun, polisin, iktisadî ve kültürel hayatın temsil edildiği bir Parti mümtaz sınıfı meydana getirmektedir. Hem Presidium'un ve hem de Merkez Komitesinin mahza birer gösterişten ibaret olduğunu zannetmek için sebep mevcut değildir. Hiç şüphe yok ki, bunlar toplanacaklar ve Devlet'in idaresinde ehemmiyetli bir rol oynayacaklardır. Fakat Sovyetler Birliğinin son derece merkezileşmiş bir diktatörlük olması keyfiyeti, en esaslı siyaset meselelerine ait kararların,

Kontrol Meselesi

Böylece, Rus Komünist Partisi küçük bir kast-Partiden bir kitle-Partisine giden bir gelişme seyri göstermiştir. Kast-Parti, millî hayatın bütün kilit-noktalarını kendi kontrolü altında tutan bir Aristokrasi olmayı istihdaf ederken, kitle-Partisinin fonksiyonu daha farklı bir şekilde mü-talea edilmiştir. Bu Partinin teşkilâtına veya merkezî ve mahallî organ ve memurlarına, siyasî iktidarın inhisarı gibi şeyler hiç emniyet edilmemiştir. Ordu, polis ve muhtemelen dış işleri gibi ehemmiyetli sahalarda, Parti üyeleri tarafından idare edilmekle beraber, merkezî Parti teşkilâtının kontrolü dışında tutulmuştur. Bu çeşitli ve farklı iktidar vasıtalarını birbirine birleştiren bağ, bilindiğine göre, Genel Sekreter ve Presidium'un da başkanı olan diktatörün kendisidir. Onun hâlâ, bütün Sovyet sisteminin etrafında döndüğü bir merkez noktası olarak devam ettiğini söyleyebiliriz.

Fakat Parti teşkilâtı ile diğer kontrol vasıtaları arasındaki muvazene meselesinin 1939 da halledilmiş görünmesine rağmen, 1939 dan sonraki gelişmeler göstermiştir ki, diğer güçlükler henüz bertaraf edilememiştir. Partinin her çeşit entellektüelleri, teknisyenleri ve mühendisleri massetmesile süratli bir genişlemeye mazhar olması, bu unsurların sadakati ve bağlılığı bakımından yeni bir problem ortaya çıkarmıştır. Diktatörlükle beraber kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkan irtişa, menfaatperestlik ve dürüst hareket etmeme gibi devamlı meselelerden maada, Rus Komünist Partisi içinde, Partinin devamlı olarak merkezden müdahalesinden hoşlanmayan ve Partinin doktrin ve direk-

tiflerine fazla ehemmiyet vermeyip daha ziyade işlerle meşgul olmayı tercih eden teknisyenler ve Parti üyesi sınaî müdürler ile; şahsî teşebbüsü şüphe ile karşılayan ve herşeyden evvel mahallî Parti memurları ile Komünist idareci, mühendis ve ziraatçiler arasında bir gerginlik, hatta bir düşmanlık halinin temadisine çalışan-Parti teşkilâtı arasında bir gerginlik mevcut olduğuna dair işaretler vardır. Parti liderlerinin görüşüne göre, tatminkâr bir kontrol sistemi ancak böyle bir gerginliğin dışında geliştirilebilir. Bu sistem hem *Parti üzerinde* bir kontrolü ve hem de millî hayatın her kademesinde *Parti tarafından* bir kontrolü gerektirmektedir. Son gelişmeler bu ikili kontrol meselesinin tatminkâr bir şekilde halledildiğine dair henüz hiçbir işareti ihtiva etmemektedir. Zhdanov tarafından kurulan aşırı merkeziyetçi sistem; daha az merkeziyetçi bir sisteme yerini terkeder gibi göründü ise de, 1939 sistemi, belki değişmiş bir şekilde, şimdi yine eski şekline avdet etmiş olabilir. Parti kademelerinin temizliği 1947 denberi azalmadan devam etti ve el'an sona erdiğine dair de bir emare mevcut değildir. 1952 Ekiminde Ondokuzuncu Kongrenin toplanması, Parti liderlerinin şimdi bu meseleleri kontrolleri altına almaya muvaffak olduklarına inandıkları intibahını vermektedir. Haklı olup olmadıklarını ancak zaman gösterecektir.

Bütün bunlardan bir netice çıkmaktadır: Rusyadaki Parti ne bir aristokrasidir ve ne de bir kast'dır. Fakat daima değişen ve dalgalanan bir imtiyazlılar sınıfıdır. Bu Partinin teşkilâtı, diktatörün, kontrolünü icra ettiği çeşitli vasıtalarından biridir. Stalin'in, imtiyazlı durumuna sınıksız yapışmış olan tek ve yeni bir aristokrasiye münhasıran itimad etmekten kaçınmaya çalıştığı aşikârdır. Belki, bir otokratın kuvvetli ve birleşmiş bir aristokrasi ile yanyana yaşayamayacağını ve birinin mutlaka diğerini yutması gerektiğini tarihin verdiği derslerden öğrenmiş bulunuyor.

BİBLİYOGRAFYA

Gazete ve Dergiler :

- Pravda (Günlük)
- Moskovsky Bol'shevik (Günlük)
- Pratiynoe Stroitel'stvo (1946 ya kadar 15 günlük)
- Partiynaya (15 günlük)
- Bol'shevik (15 günlük)
- BBC Digest of Foreign Broadcasts

Kitap ve Makaleler :

- ABALIN, S. "Ob ustave Kommunisticheskoy partii", **Bol'shevik**, No. 17, Eylül 1952.
- ACHMINOV, G. F. — **Die Match im Hindergrund, Totengraeber des Kommunismus**, 1950.
- BIENSTOCK, Gregory, SCHWARZ, Solomon ve YUGOW, Aaron — **Management in Russian Industry and Agriculture**, edited by Arthur Feiller and Jacob Marshak, 1944.
- BREZHNEV, L. — "Kritika i samokritika ispytanyy metod vospitaniya kadrov", **Bol'shevik**, No. 17, Eylül 1952, pp. 50-58.
- FAINSOD, Merle — "Postwar role of the Communist Party", **Annals of the American Academy of Political and Social Science**, May 1949, pp. 20-32.
- FAINSOD, Merle — "Recent Developments in Soviet Public Administration", **The Journal of Politics**, August 1949, pp 679-714.
- Informatsionnoe Soveshchanie predstaviteley nekotorykh kompartiy**, 1948.
- The Land of Socialism Today and Tomorrow**, Reports and Speeches at the Eighteenth Congress of the Communist Party of the Soviet Union (Bolsheviks), March 10-21, 1934, 1939.
- MEISSNER, Boris — "Der Wandel im Sozialen Gefüge der Sowjetunion", **Europa Archiv**, No. 9, Mayıs 5, 1950, pp. 2990-3004.
- MEISSNER, Boris — **Russland im Umbruch**, 1951.
- NEMZER, Louis — "The Kremlin's Professional Staff: the Apparatus of the Central Committee, Communist Party of the Soviet Union", **American Political Science Review**, 1950, pp. 64-85.
- TOWSTER, Julian — **Political Power in the USSR 1917 - 1947**, 1948.